

ΔΔ **ḫanḫanijai-** FİİLİNİN ANLAMI ÜZERİNDE BİR İNCELEME

Aygül SÜEL

Boğazköy metinleri içersinde Tapınak Görevlilerine verilen direktifleri kapsayan KUB XIII 4 no'lu metin ve duplikatla üzerinde yaptığımız çalışmalarımızda, başında izah çivisi (Glossenkeil) bulunan ΔΔ **ḫanḫanijai-** fiiline rastlamaktayız¹.

Başka bir metin yerinde karşılaşmadığımız bu fiilin anlamı üzerinde, yorumu oldukça zor olan bu direktif metinlerinin daha anlaşılabilir bir hale gelmesi amacıyla durarak, metin içersinde geçtiği yerler üzerinde inceleme yapmaya çalışacağız.

ΔΔ **ḫanḫanijai-** fiili için, E.H. Sturtevant, "gözetlemek(?), gözlemek(?) anlamını vermekte², A. Kammenhuber'de E.H. Sturtevant'a katmaktadır³. Bu fiil için N. VanBrock, "rencide etmek, ayıplamak, kınamak" anlamlarını vermektedir⁴. A. Goetze'nin bu fiilin geçtiği her iki yer için de verdiği tercüme çok geniştir⁵. C. Kühne ise "kin duy-mak, nefret etmek" olarak tercüme etmektedir⁶.

ΔΔ **ḫanḫanijai-** fiilinin Tapınak Görevlilerine verilen direktifleri içeren KUB XIII 4 no'lu metinde geçtiği iki yerden öncelikle Rs. III 63'ü inceleyelim:

KUB XIII 4 (CTH: 264)⁷

Rs. III

1 KUB XIII 4 Vs. I 27, Rs. III 63 ve Duplikatı KUB XIII 5 Rs. III 34.

2 E.H. Sturtevant, JAOS 54 (1934) s. 367, 387; E.H. Sturtevant-G. Bechtel, A. Hittite. Chrestomathy, (1935) s. 149, 168.

3 A. Kammenhuber, ZA NF 22 (1964) s. 174 a.n. 58.

4 N. Van Brock, RHA 75 (1964) s. 140.

5 A. Goetze, ANET (1969) s. 207, 209.

6 C. Kühne, Religionsgeschichtliches Textbuch zum Alten Testament bei W. Bayerlin (1975) s. 202.

7 Transkripsiyon ve tercüme için Krş. E.H. Sturtevant-G. Bechtel, A Hittite Chrestomathy (1935) s. 168. Ayrıca tercüme için Krş. A. Goetze, ANET (1969) s. 209; C. Kühne, Religionsgeschichtliches Textbuch zum Alten Testament bei W. Bayerlin (1975) s. 202.

- 61⁸ [(šu-ma)] -ša-za ıa-ar-pa-an-te-eš e-eš-ten
 62 nu TÚGH^{1,A} pár-ku-ıa-ıa [(ú-e-eš)]-ten nam-ma-aš-ma-aš-kán
 iš-ıi-e-ni-uš⁹ DUBBIN^{MEŠ}-ıa¹⁰
 63 da-a-an e-eš-du nu-uš-m[(a-aš)]-kán DINGIR^{MEŠ} -aš ZI-an-za
 li-e ▷ ıa-an-ıa-ıa-i¹¹

61. Siz yıkanmış olunuz.

62 Temiz elbiseler giyiniz. Ayrıca (bütün) kıllarınız ve tırnaklarınız

63 kesilmiş olsun¹². (Böylece) tanrıların ruhu sizi/e le

▷ ıanıanıai.

Görülmektedir ki; burada Tapınak Görevlilerinin temizlik konusunda yapmaları şart olan işlemler ve bu husustaki kurallara uyulmadığı takdirde de tanrılar tarafından verilecek karşılık söz konusudur. Kanımızca bu karşılık da muhakkak ki "suçlamak, kötü hüküm vermek, cezalandırmak" olmalıdır.

▷ ıanıanıai- fiilinin geçtiği ve yorumu oldukça zor olan ikinci metin yeri <đ> şöyledir:

KUB XIII 4 (CTH : 264)

Vs. I

- 21 UKÛ-aš DINGIR^{MEŠ} -aš-ša ZI-an-za ta-ma-a-iš ku-iš-ki UL
 [ki]i-i-pát¹³ ku-it UL
 22 ZI-an-za-ma l-aš-pát IR-ŠU ku-ıa-pí A-NA EN-ŠU pí-ra-an
 ša-ra-a ar-ta-ri
 23 na-aš ıa-ar-pa-an-za nu pár-ku-ıa-ıa ıa-aš-ša-an har-z[i]
 24 [n]u-uš-ši na-aš-šu a-da-an-na pí-eš-ki-iz-zi na-aš-ma-aš-ši
 a-ku-ıa-an-na pí-eš-ki-iz-zi

8 Tamamlamalar için Bk. Duplikatları KUB XIII 5 Bs, III 31-34, KUB XIII 6 Bs III 13-15, KUB XIII 19 Bs. III 4-6.

9 KUB XIII 19 Bs. III 4 : iš-ıi-ıa-ni-uš

10 KUB XIII 5 Bs. III 33 : DUBBIN^{II,A}

11 KUB XIII 5 Bs. III 34 : ▷ ıa-an-ıa-ni-ıa-i

12 Kelime kelime : alınmış olsun.

25 nu-za **a-pa-a-aš EN-ŠU az-zi-ik-ki-iz-zi ak-ku-uš-ki-iz-zi** ku-i[t]

26 **na-aš ZI-an- <za > ar-ḫa la-a-an-za na-at-ši-kán** an-da
[t]a-me-en-kiš-k[i-i] t-t[a]

27 **ma-a-na-aš an-da-ma ku-ḫa-pí IGI-ḫa-an-na-an-za na-aš-kán**
UL ▷ ḫa-an-ḫa-ni-i[a] -i

21 tnsan(lar)ın ve tanrıların ruhen herhangi bir farkı (var mıdır)?
Asla böyle bir¹⁴ (fark) yok(tur).

22 (Onlar) ruhen bir(dir)¹⁵. Bir köle beyinin huzuruna çıktığı zaman¹⁶

23 o yıkanmış ve temiz (elbiseler) giyinmiştir

24 ve ona ya yiyecek verir ya da ona içecek verir

25 ve beyi¹⁷ yiyip içtiğinden

26 ruhen rahatlamış(tır)¹⁸ ve ona (karşı) hoşnutluk duyar.

27 Ayrıca nezaman o devamlı ihtimam görmüşse, o (kölesini/ e)

UL ▷ ḫanḫanijai.

Yukarıda transkripsiyon ve tercümesini sunduğumuz bu kısım için daha önce verilmiş değişik yorumlar bulunmaktadır¹⁹. Bilhassa **IGI-ḫannanza** için verilen anlamlar farklıdır. Bu bakımdan, burada **▷ḫan-ḫanijai-** fiilinin anlamını incelemeden önce **IGI-ḫannanza** Üzerinde durmamız uygun olacaktır:

E.H. Sturtevant, G. Bechtel ile beraber yaptığı çalışmasında **IGI-ḫannanza** için "ağır(?), yavaş (?)" anlamlarını vermekte,²⁰ A. Karomenhuber'de kendisine katılmaktadır²¹. N. Van Brock, "kayıtsız" olarak²² A. Göetze ise "ihmalci" anlamında tercüme etmektedir-

13 Tamamlama için Bk. V. Koreiec, Hethitische Staatsverträge Eiu Beitrag zu ihrer Juristischen Wertung (1931) s. 105; F. Sommer, Die Ahhijava-Urkunden (1932) s. 384 a.n.1 : ta]-ma-i. Fakat bu tamamlama için yeterli kadar yer bulunmamaktadır.

14 Metin: adı geçen bu.

15 Yani aynıdır.

16 Metin: kölesi beyinin önünde ayakta durduğu zaman.

17 Metin: ve o, beyi.

18 Kelime kelime: çözülmüş.

19 E.H. Sturtevant-G. Bechtel, A Hittite Chrestomathy (1935) s. 149; A. Goetze, ANET- (1969) s. 207; C. Kühne, Religionsgeschichtliches Textbuch zum Alten Testament bei W. Ba yerlin (1975) s. 202.

20 E.H. Sturtevant, a.g.e. a. 149, 168.

21 A. Kammenhuber, ZA NF 22 (1964) s. 174 a.n. 58

22 N. Van Brock, RHA 75 (1964) s. 140.

ler²³. C. Kühne ise, **IGI-ḡannanzı** **ṣıḡannanza** şeklinde transkripsiyon yapmakta ve "tanrı" olarak tercüme etmektedir²⁴.

IGIḡA-ḡa = **ṣakuḡa-** olduğuna göre, bu kısmen ideografik yazılış, **IGI-ḡannanza** = ***ṣakuḡannanza** yani ***ṣakuḡannant-** şekliüdedir".

ṣakuḡai-²⁶ "bakmak²⁷, gözetlemek, bir şeye karşı korumak, muhafaza etmek, saklamak, gözaltına almak" anlamında bir fiildir²⁸. Bu fiilin **-annāi** / **-anna-** (devamlılık suffixi) eki ile ***ṣakuḡannā(i)-** fiilinin türemiş olduğu kabul edilebilir²⁹. Bu fiilin Part. ***ṣakuḡannant-** **onunḡannant-** Böylece Part. **IGI-ḡannant-i** "devamlı suretle gözlenmiş, ihtimam görmüş" olarak tercüme etmek yanlış olmayacaktır. Bu durumda yukarıda transkripsiyon ve tercümesini sunduğumuz kısmın 27 nci satırındaki **man-aš**'daki özne köle olamayacağına göre "bey"dir. Enklitik şahıs zamiri **-as** Vs. I 25'de özne değiştiği için bilhassa "onun beyi" EN'in yerini tutmaktadır. Böylece satır 27'deki **na-aš-kán'daki -aš** da bey olarak devam etmektedir^{3,0}. **ḡanḡaniḡai-** fiilinin öznesi de bey olmaktadır. Bu durumda Vs. I 27 "Ayrıca ne zaman o devamlı bir ihtimam görmüşse, o (kölesine / i **UL** **ḡanḡaniḡai**. Burada da bu fiil için beklenen anlam "*suçlamak, kötü hüküm vermek, cezalandırmak*" olmalıdır. Böylece **ḡanḡaniḡai-** fiili için verdiğimiz anlam metnin her iki yerinde de uygunluk içerisindedir.

Etimolojik olarak **ḡanḡaniḡai-** fiili reduplikatif bir fiildir³¹. Fakat hangi fiilin reduplikatif formu olduğu bilinmemektedir. N. Van Brock ve H. Kronassar, **ḡanḡaniḡai** fiilini ***ḡanḡ(a)-** fiilinin reduplikatif

23 A. Goetze, ANET (1969) s. 207.

24 C. Kühne, a.g.e. s. 202.

25 J. Friedrich, Hethitische Wörterbuch, 2. Ergänzungsheft (1961) s. 178

26 Bu fiil için ayrıca Bk. E. Neu, StBoT 6 (1968) s. 73.

27 J. Friedrich, Hethitische Wörterbuch, 2. Ergänzungsheft (1961) s. 22.

28 R. Stefanini, Una lettera della Regina Puduhepa Al re di Alasija (K U B X X I 38), (1966) i. 52 vd. a.n. 2..

29 J. Friedrich, Hethitisches Elementarbuch I (1960) s. 73, H. Kronassar, Etymologie der hethitischen Sprache (1966) s. 569.

30 Gerek N. Van Brock, a.g.e. s. 140'da özneyi köle olarak gerekse C. Kühne, a.g.e. s. 202'de özneyi tanrı olarak düşündükleri için VsI 27'deki ikinci cümleyi soru şeklinde tercüme etmektedirler.

31 E. Laroche, Dictionnaire de la langue Louvite, (1959) s. 39, H.Kronassar, a.g.e. s. 568.

formu olabileceğini belirtmektedirler³². **𐎧𐎱𐎠𐎵** fiilinin anlamını ""suçlamak, kötü hüküm vermek, cezalandırmak?" olarak kabul ettiğimize göre, fyanna- "hüküm vermek" fiilinin bir reduplikatif formu olduğunu düşünebiliriz³³.

32 N. Van Brock, a.g.e. s. 141; H. Kronasssar, a.g.e., s. 568.

33 J. Tischler, Hethitisches Etymologisches Glossar, Lieferung 1 (1977) s. 146 vd.